

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Malerlauget

i

Odense.

1904.

**MAHLERNES
LAUG
UDI
OTENSE**

MALERLAUGET I ODENSE

EN OVERSIGT OVER DETS TILBLIVELSE VIRKSOM-
HED OG HISTORIE GENNEM TO AARHUNDREDER
UDGIVET I ANLEDNING AF LAUGETS 200-AARS
000000 JUBILÆUM DEN 6 FEBRUAR 1904 000000

ODENSE
MERCHANTIL-TRYKKERIET
1904

ODENSE MALERLAUG har den 6. Februar 1904 bestaaet i to Aarhundreder, og naar vi i det efterfølgende vil søge at bevare dets Historie for Glemmel, sker det med Forvisningen om, at der af den kan læres mangt og meget, og at dens Eksempel tillige vil støtte Tilliden til og Troen paa Standens Anseelse og Livskraft. Dertil føjer vi de bedste Ønsker om Laugets fortvarende Bestaaen, og at Standen i sin Helhed i kommende Tider med usvækket Kraft og med stedse større og større Lyst til at forædle og forbedre Arbejdet maa kunne skride frem i Udøvelsen af det Haandværk, vi tilhører, og for hvilket Odense Malerlaug er en af de ældste og solideste Grundpiller.

Naar der i Statutterne for Wiens Malerlaug fra 1410 bestemmes, at et Mesterstykke skal bestaa af en Turnersadel, et Prustlæder, et Hestehoved og et Turnerskjold, saa er dette ikke en særlig Følge af østrigske Sæder og Skikke, men det staar i nøje Forbindelse med det ganske Malerfags Tilblivelse og aabner Udsigten til dets første Historie.

Derfor ser man ogsaa 3 eller flere Skjolde anvendt som Fagmærke i alle Malerlaug, og selvfølgelig ogsaa helt op i vor Tid i Mærker for Odense Malerlaug, Fællesforeningen af Danmarks Malermestre, Farvemøllen osv. En Tysker har ganske vist haft den Idé, at det maatte være tre Malerkrukker, men denne Udtydning er saa absurd, at den dømmes sig selv og bliver slaaet ned af Højesteret i dette Spørgsmaal: Historien, hvilket man tilstrækkeligt vil have set i det alt anførte.

Vel var Munke og Præster allerede i det 12. og 13. Aarhundrede særdeles vel forfarne i Malerkunsten, saaledes som Fresco-Malningerne i vore ældste Kirker viser det, men Munkene beskæftigede sig kun dermed af Hang til ædlere Arbejde, ligesom det ogsaa var dem til behagelig Tidkort. Om noget egentlig lønnet Haandværk bliver der, som alt nævnt, først Tale, da Ridderne i det 15. Aarhundrede tager Mænd i deres Brød, som kan forfærdige og udsmykke Turnerings skjolde og Ridetøj.

Senere kan vi følge Maleren som en fattig, farende Svend, der drager ad Landevejene for at tilbyde sin Kunst til Adel og Gejstlighed for Kost og Løn. I Middelalderen er Maleren Kunstner og Haandværker i en Person, og først efter at Oliefarven i det 15. Aarhundrede

blev taget i Brug, udvides Omraadet for hans Gerning. Lidt efter lidt udvikler Faget sig da under fastere og selvstændigere Former, det bliver en Faktor i de rige Byers Haandværksliv, og 1490 danner Malerne i Forbindelse med Glarmestre, Guldsmede og Snedkere et Laug i Flensborg.

I det egentlige Danmark gaar det sindigere med Fagets Vækst, og først Renaissancen giver det et Stød fremad, idet der til de mange nye Slotsbygninger indforskrives tyske og nederlandske Kunstnere, som derefter en rum Tid dominerer Haandværket og selvfølgelig paa trykker det sit Præg.

Fra Christian IV.s Tid forøges Antallet af Malere betydeligt, og der tales nu om »Skildrerne«, »Contrafejerne«, paa den ene Side og Dekorationsmalere, Forgyldere og de mere haandværksmæssige Fag paa den anden Side. Adskillelsen fuldbyrdes endelig i det 17. Aarhundrede, Malerhaandværket bliver et borgerligt Erhverv, og dets Dyrkere bliver fast boddende Borgere, Mestre, som nu lod Kunderne komme til sig, som lærte fra sig og antog Svende, Mestre med fælles Interesser og Livsbetingelser, Krav og Maal — med andre Ord: Grundlaget for Laugenes Dannelse. Saa-danne dannedes foruden det omtalte i Flensborg endnu kun i København og her i Odense.

Det er i store Træk Malerfagets Forhistorie.

Vender vi os til Faget indenfor en enkelt Bys snævrere Ramme som i dette Tilfælde Odense, er det en Selvfølge, at ovenstaaende Konturer ogsaa i store Linjer afridser Malerfagets Historie her, selv om denne først faar den rette »Illumination«, naar den ses paa Baggrund af de lokale Forhold.

Henholdende os til det gamle Ord: Som By, saa Borger, vil vi løselig skitsere et Perspekt af vor gode Stad, saaledes som den saa ud for nogle Aarhundreder tilbage.

Da Dronning Margrethe lod sin tyske Søsterdatters Søn, Erik af Pommern, vælge til Konge, aabnedes Danmark i end videre Omfang end før for Paavirkning fra Tyskland. Den tyske Adel drog ind i Landet.

For Købstæderne turde det til en Tid have haft en gavnlig Indflydelse, thi de blev nu delagtige i de Privilegier, som forlængst var tillagt Købstæderne i Udlandet. Det var overhovedet først i det 15. Aarhundrede, at Regeringen ret begyndte at antage sig Byerne, og den i saa mange Henseender miskendte Erik af Pommern indførte Laugs-Tvangen for at fremme Haandværkene (efter Datidens Begreb) og udstedte det første Forbud mod Haandværkere paa Landet; Handelen skulde

være Byernes andet Erhverv. Udelukkende Ret til Handel blev endnu kun enkeltvis tilstaaet nogle Købstæder i deres Provins. — Odense fik den næppe før Christian II.s almindelige Lov derom 1522.

At der under disse Konger kom mange pommerske Adelsmænd og tyske Haandværkere hertil, er bekendt, og allermest gælder dette Odense. — Side om Side hermed udviklede der sig et borgerligt Aristokrati, som naaede sin højeste Blomstring paa Kong Hans' Tid. Det var navnlig Købstæderne, som svang sig i Vejret. Haandværkernes Vilkaar truedes med en stor Forandring ved det Brev, hvori Frederik I. 1525 formedelst de Uordener, han fandt i Odense, ophævede alle Gilder og Laug undtagen et for hvert Haandværk, og aabnede Adgang til at drive Haandværk for enhver, der vilde erlægge en Gylden til Byen. Men denne Lov kom næppe til Gennemførelse under de allerede vaklende Samfundsforhold, der bebudede den nye Tid.

Overgangen til et mere købstadmæssigt Odense ligger i Kong Hans' til Frederik II.s Tid. Dronning Christines Hof paa Næsbyhoved og i Odense fra 1513—1521 og et i Magt og Rigdom stedse voksende Hierarkies Ophold i Byen gav Midler og Anledning til ny og større Boligers Opførelse, hvorefter den

ny Samfundsorden (Reformationen 1536) gav Borgerne de Huse og Gaarde til Ejendom, som de tidligere havde beboet som en Slags Fæstere, da Kirker og Klostre ejede dem, og paa samme Tid drog Adelen ind i flere af de anseeligste Gaarde eller lod sig bygge nye.

Saaledes fremstaar paa denne Tid en Mand som Oluf Bager. Fra ham og Frederik II.s Bud udgik Byens nye Skikkelse. Kongen elskede Byen højt og holdt store, pragtfulde Fester, saa man forstaar, at i denne Naadens Sol trivedes Haandværk og Handel frodigt. Det 17. Aarhundrede bragte derimod synkende Konjunkturer for Handelen og stigende for Haandværket. Laugenes Historie er vel kun lidet kendt, men efter at Chr. III. 1549 væsentlig havde ophævet de gamle Gilder, idet han afskaffede deres Jurisdiktion over Gildesbrødrene, fik de efterhaanden nye Laugsskraaer dels i det 16. Aarh., dels efter de almindelige Grundsatninger i Chr. IV.s Laugsordning 1621, alle vedtagne af Magistraten (Smedene, Skomagerne, Skræderne og Væverne 1623, Bagerne, Murmestrene og Vognmændene 1631 og 1636, Badskærererne 1647, og Slagterne 1650). I Midten af det 17. Aarhundrede havde Byen ca. 5000 Indvaanere og stod i Velstand frem for nogen anden dansk By, da den ulykkelige Krig med Sverrig 1657 førte Nød og Tilbagegang ind

over den. Krigen og den paafølgende Statsforandring maatte have den største Indflydelse paa en By, der saa væsentlig havde laant sin Glans fra Forhold, der knyttede sig til den gamle Statsforfatning. Den gamle, rige Adels Tid var forbi. Ikke blot Rigsraads- og Stænderforsamlingerne ophørte, men selv Adelens aarlige Landemode faldt bort, og endog det Marked, der hidtil havde været forbundet dermed, holdtes sidste Gang 1671. Byen var bleven i høj Grad udpint gennem Brandskatninger, og endnu Aar 1700 beklager Bircherod Byens »overmaade slette Tilstand, formedelst de idelige Skattepressurer og Næringens mærkelige Aftagen mellem Folk«.

Dog kom der snart ny Gang i Sagerne og fra Frederik IV.s Tid tager det almindelige borgerlige Liv kraftigt Opsving. Det er sikre Tegn paa Foretagsomhed, at Borgerne fik kongelig Tilladelse til at oprette et Skyttelaug, ligesom Haandværkere dannede nye Laug, Pottemagerlaug, Bødkerlaug og Malerlaug.

Naar vi skulle spore Malerkunstens Udøvere tilbage gennem Tiderne, har vi her i Odense ikke mange Holdepunkter. For Kunsten i engere Forstand frembyder en Provinsby ikke gunstige Vilkaar, og med Undtagelse af Claus Berg paa Dronning Christines Tid, kunde Odense til helt op i den nyere Tid ikke siges

at have haft nogen særlig Betydning i den bildende Kunsts Historie. Af hvad der findes i Kirkerne af særdeles gode Malerier i Epitafierne fra det 17. Aarhundrede og paa Raadhuset, skyldes sikkert kun meget faa herboende Malere. Familiestykker, som Oluf Bagers i St. Hans Kirke og Th. Brodersens i St. Knuds Kirke, ere dog ganske sikkert malede paa Stedet. De to nævnte udmærker sig ved stor Portrætlighed. De allegoriske Billeder, som omgiver Oluf Bagers Familie, er derimod elendigt malet, ja Figurerne er endog ganske forregnede. Vi tager derfor ikke den paagældende »Kunstner« til Indtægt for Odense, men skænker ham gerne til Hollænderne, med hvis Lande Oluf tilmed stod i livligt Handelssamkvem; der er saaledes Sandsynlighed for, at et af hans Skibe har bragt en rejselysten »Contrafejer« hertil. Forøvrigt tales der dog ogsaa om, at Salen i Bagers Fædrenegaard havde rige Vægmaleries, og saadanne omtales tillige i »Herrehuset« paa Overgade. I enkelte rige Handelshuse har man vel kunnet finde adskillige Kunstværker, ja, en Mand som Byfoged Antonius Ottesen, gift med Kirstine Pedersdatter Balsløw, og boende midt i det fine Kvarter, nemlig i Priorgaarden, havde endda samlet 44 Malerier.

Med de store Hoffesters Dage i Mittel-

alderen er der kommen en Del Sadelmagere hertil, og, som vi i det foregaaende har set, skilte Malerne sig saa lidt efter lidt ud fra dette Fag. Blandt Byens Borgere træffer vi da ogsaa flere Navne, som tyder paa Malernes Tilstedeværelse, saaledes Jost Maler (1632) og Jochum Contrafeier († 1678). Om Jost fortælles det, at han fik 3 sl. Daler for at male Borgmester Otto Knudsens Portræt. I Pontoppidans D. Atl. VI. hedder det, at Adelens Gaard, som endnu var Byens Nr. 1, men som efter Krigen næsten stod til Skamme, 1682 ved Dom for Skatter og Gæld blev udlagt til »en Maler«; denne maatte dog atter gaa fra den, og omsider blev den købt til Nedrivning.

At der har været flere Malere i Odense ved Overgangen til det 18. Aarhundrede, vil man i det følgende faa at se af Underskrifterne paa det Dokument, der haves fra Laugets Indstiftelse.

Det, som har givet det første Stød til et Malerlaugs Oprettelse, er sikkert de daarlige Tilstande, som »Fuskere« hidførte indenfor Faget. Det hedder bl. a., at baade Soldater, Vanføre og Bønhaser fik Lov at arbejde som Malere, og for at have et Bolværk mod disse, har Mestrene allerede sidst i det 17. Aarhundrede tænkt paa Dannelsen af et Laug.

1684 giver Christian V. Malerne i Danmark og Norge nye Forordninger, og disse kommer da til at danne Grundlaget for Lauget her. I disse Laugsartikler hedder det:

»Vi Christian den Femte / af Guds Naade / Konge til Danmarck oc Norge / de Wenders oc Gothers Hertug udi Sleszvig / Holsten / Stormarn oc Dytmersken: Grefe udi Oldenborg oc Delmenhorst. Giøre alle vitterligt / At eftersom Vi Allernaadigst for godt oc raadsomt hafver befunden / adskilligt udi Laugene / saavel her i Voris Kongelig Residentz-Stad Kiøbenhafn / som ofver alt udi begge Vore Riger Danmarck oc Norge / som til Miszbrug oc adskillige Inconvenientzier kunde gifve anledning / at afskaffe / Oc til den Ende for hvert Laug især / Nye Articler at lade forfatte / hafve Vi allernaadigst forundt oc gifvet / Saa som Vi oc hermed forunder oc gifver Mahlerne efterskrefne Articler / hvorefter de sig allerunderdanigst skal rette oc forholde / oc ey efter denne Dag understaa sig nogen Nye vedtegt eller anden Anordning imellem sig / self at giøre / saa fremt de icke derfor ville stande til rette oc straffis som vedbør«.

I 1. Artikel hedder det:

»Ingen maa sig af Mahler-Handverck nære / enten med noget Arbeyd at betinge / eller Svenne oc Drengte at antage oc holde / førrend

hand hafver taget sit Borgerskab / oc er i Mahler-Lauget indskrefvet / forseer sig nogen her imod bøde første gang Fire Rixdaler / anden gang dobbelt saa meget / oc Tredie gang straffis paa Kroppen«.

Skønt Kongen saaledes heri indskærper Straffen for Fuskere, vil vi dog i det efterfølgende faa at se, at man ikke tog sig dette saa nær, og Lauget fik sit Hyre med at opsnappe dem, som drev ulovlig Næring.

Nærmere betegnes det forbudne Arbejde saaledes i Artikel 6:

»Paa det oc at Mahlerne kand hafve des bedre Næring / da skal det være alle oc en hver forbuden / som ikke har lært at Mahle / at gjøre dennem nogen Indpasz i deres Næring hvorfore Bilt-Huggere maa icke de Rammer som de gjøre / med nogen Mahling staffere eller forgylde / ey heller Murmesterne / Husene enten Inden eller Uden med Olie eller Limfarfve Mahle eller anstrygge / Mens en hver af dem blifver ved det som til deris Handverck egentlig henhør / Thi blifver nogen der udi af Mahlerne antasted / da være de berettiget til med saadanne efter den Tredie Articels Indhold at forfare«.

Men ogsaa de Pligter, der maatte paahvile Mestrene overfor Kunderne, opstiller Chr. V. i sine Anordninger. Saaledes hedder det i Art. 5:

»Mahlerne skal forplict være / hvis Arbeyde de sig paa tager / saaledis at forfærdige / at det kand hafve sin Bestandighed / kommer nogen ofver deris forsømmelse til skade / eller oc at de icke Arbeydet til den for accorderede Tid forfærdiger / Da maa den som lader Arbeyde / afkorte den Tredie Deel af det hand til Arbeyds Løn hafver betinget / med mindre de i saadan Tilfald anderledis med hver andre kand hafve accorderet«.

Et saare priseligt Bud, som man kunde fristes til at ønske gældende endnu overfor Nutidens mange usolide Arbejder.

Saa staar vi da endelig paa det Tidspunkt, da Odense Malerlaug stiftes.

Det første Laugspapir, som giver os Oplysninger om denne Begivenhed, findes i et af de første Blade i Laugets Forhandlingsprotokol og lyder i al sin Korthed saaledes:

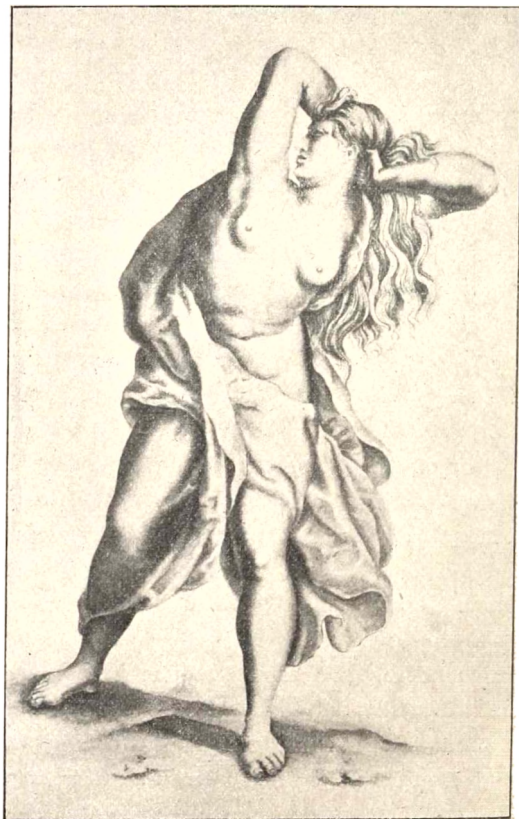
„I Jesu Navn

Anno 1704 den 6te Februar er dette i Gud begyndte Malerlaug indstiftet af de her værende Mestres udi Lauget“.

Kortere kunde det ikke godt være, men til Gengæld kan man af Underskrifterne læse sig en Del til. Disse ere opstillede saaledes:

1. Johan Zachariassøn, Mahler, }
de forenedes Oldermænd. }
2. Christian Phillip Zachariassøn } I Othense.
Getreüer. }
3. Claus Johanson Harder. }
4. Anders Jørgensøn }
7. Iver Pedersøn } Faaborg.
5. Hans Jenssøn, Nyborg.
6. Jacob Johanson Harder, Svendborg.

Allerede de to første Navne indbyder til nærmere Betragtning. Det fælles Bagnavn Zachariassøn forleder os til den Tro, at vi her har med et Par Brødre at gøre, som har undfanget den endelige Plan til Lauget. Johan, som bliver valgt til Oldermænd, er sikkert baade den ældste og fornuftigste, idet han slet og ret kalder sig ved Faderens Navn, Zachariassøn, medens Christian Phillip følger mere med Tiden og tager et tysk Navn, saaledes som det just i hine Tider, hvor Tyskerne og tyske Sæder og Skikke bemægtigede sig Landet, var moderne (Man har Eksempler nok herpaa; saaledes blev det gamle Borgernavn Seeblad forandret til Seeblad og Skinkel til Schinckel.) I hans Spor følger den nyere Slægt, ja, selv Oldermændens Søn lænker Navnet Getreüer til, idet han paa en af Tegningerne i sin Svendeprove har skrevet: »Anno 1704, 18. Januari, gjorde jeg disse tre Tegninger oc

GAMMEL SVENDEPRØVE

lært hos min Fader, Johan Zachariassøn, Mahler udi Othense, Autor til Mahlerlaugs Stiftelse«. Hvor Navnet Getreüer nu end maatte hidrøre fra (maaske er det hjembragt fra Udenlandsrejsen), er det dog sikkert, at der var Lykke ved det; det blev Slægtsnavn til en talrig Malerfamilie, og de tre første Svende, som aflagde Prøve for det nye Laug, bar det med Ære.

Naar der i ovenstaaende Paaskrift nævntes Datoen 18. Januar 1704, faar vi maaske deri et Vink om, at Lauget allerede da var forberedt af de to ovennævnte Brødre, ja, maaske ogsaa en fuldbyrdet Kendsgerning, saa at man betragtede Prøven som aflagt for Lauget.

Man vil lægge Mærke til, at i Navnelisten er Numrene byttet om i Ordenen 1, 2, 3, 4, 7, 5, 6. Dette er sikkert gjort for at faa de to Faaborgensere sammen, og naar Følgeordenen er saa strengt overholdt, hidrører det fra følgende Bestemmelse i Chr. V.s Laugsartikler:

»Den Mahler som sidst i Lauget indkommer, skal efter Oldermændens sigelse Lauget betiene oc tilsige til Voris / Byens oc Laugets nødvendige Ærinde / indtil en anden i hans stæd kommer«.

Som man ser, indeholder Underskrifterne foruden Navnene paa de tre Odense-Mestre

tillige Navne paa Malermestre fra Faaborg, Nyborg og Svendborg, eller med andre Ord: det omfattede hele Fyn. I et af Laugs-Copibogens Breve kaldes det ogsaa »Mahlerlauget i Fyen«. Dette Navn tager tydelig Sigte paa, hvor spredt Laugets Medlemmer boede, men naar det ikke er bleven oftere benyttet, skyldes det den Aarsag, at Mestrene rundt om i de smaa Byer var udgaaet fra Odense-Værkstederne, og i det hele taget følte sig som Odenseanere.

Forøvrigt var Laugets Virksomhed Skraaen af 1684 underkastet. Efter denne skulde Oldermændene vælges af Magistraten blandt tre af samtlige Medlemmer udvalgte Mestre, og Magistraten havde Myndighed til at forkaste Indstillingen og selv udnævne en fjerde Mester til Oldermænd. Heller intet Møde kunde afholdes uden Øvrighedens Tilladelse, og en Raadmand var altid tilstede ved disse.

Tilsyneladende var de gode Laugsmestre saaledes ikke i Besiddelse af ret megen Selvstændighed, og man ser af Forhandlingerne, at — i alt Fald saa længe Magistratens Tilsynshavende var til Stede — kun lige det strengt nødvendige er bleven drøftet. Som Samtiden, saa var ogsaa Malermestrene; i deres Skrivelser vrimler det af Udtryk for deres underdanigste Følelser.

Oldermanden styrede alle Laugets Anliggender. Han udvalgte selv hvert Aar sine Kvartalsmestre, besørgede selv de skriftlige Forretninger, førte Protokollen (som derefter underskrevs af den tilstedeværende Magistratsperson), mødte paa Laugets Vegne ved alle Retssager, foretog Ind- og Udskrivning af Drengene osv.

Tillige siger Laugsskraaen:

»Oldermanden skal alle de Gamle oc Unge Mestere som nu Borgere ere oc Handvercket bruger / saa oc dennem som her efter i Lauget indkommer / ved Nafn lade antegne / saa vel som oc hvor de boer / paa det hand dennem des bedre kand vide at finde / naar enten noget udi Voris eller Byens Ærende forefalder at forvalte / eller oc naar de nogen som icke til Mahler Lauget er berettiget / eller som imod denne Voris allernaadigste Forordning / dennem kunde Indpas giøre / vil eftersøge / hvilcket paa det / det des bedre kand exeqveris skal det være forskrefne Oldermand tilladt Fire Mestre at udnefne / som skal være berettiget til med hannem oc en af Underfogederne forskrefne u-berettigede at udsøge / oc af dennem oppebærge den ofvenmeldte Straf«.

Her har vi, som før omtalt, et af Hovedpunkterne paa Laugets Program: Kampen mod de forhadte Fuskere. Naar man ved, hvilket

Misnøje, der nu om Stunder er imod saadanne, vil man forstaa, at der i hine snævre Samfundsforhold og arbejdsfattige Tider ikke blot følte Foragt for Fuskere, men man forfulgte dem med alle til Raadighed staaende Midler og efter Skraaens Forskrifter.

Det var ikke saa ganske lidt Postyr, der blev sat i Scene, naar Oldermændene havde opdaget en Murer eller Blikkenslager, som i en skjult Krog svang Kost og Pensel. Saa maatte han afsted efter et Par Bisiddere og en Underfoged, og Jagten begyndte. Kunde den arme Synder saa ikke erlægge 4 Rigsdaler, maatte Ekspeditionen, ligegyldig i hvilken Jurisdiktion de Skyldige antræffes, »henføre dennem i Stadens Arrest-Huus indtil de Bøderne betaler«.

Navnlig har Billedskærere og Murere været slemme til at gaa Odense-Malérne i Næringen, og Kampen var ofte meget bitter.

Odense har altid haft dygtige Billedskærere, hvilket de endnu delvis bevarede Prydelser paa Byens ældste Huse vidner om, slet ikke at tale om Claus Berg, som udførte den i hele Norden enestaaende Altertavle i St. Knuds Kirke, eller Herman Jansen, som 1752 leverede Figurer til Kirken. Ogsaa dygtige Stenhuggere har vor By huset, hvilket ligeledes kunde nævnes Eksempler paa, og begge

disse Fag havde hidtil i en udstrakt Grad gjort Brug af Pensel og Palet. Dette blev nu forpurret ved de ny Laugsanordninger, men Fuskeriet blev, dem til Trods, ikke udryddet, ja, vi finder endog en Dag midt i Aarhundredet Lauget samlet for at prøve en Klage over en Malermester og Laugsmedlem, som havde groveligen forsyndet sig ved at hjælpe en Billedskærer med at »mahle et Kristi Hoved med Kiødfarfve«.

Skarpest Krig paa Kniven har der været med Murerne. — I Følge deres Skraa havde Malerne Eneret til at male med Olie- og Limfarve indeni og udenpaa Husene, men Murerne omgik denne Bestemmelse og lavede Farverne om til Vandfarver. Malerne vilde dog forsøge, om de ikke kunde ramme denne Trafik, og 1743 indgav Oldermænd Hvid Klage over, at Murmester Christian Rasmussøn »har anstrøget Huse Uden paa«, ja, endog paataget sig at »mahle Løvværk«. Malerne fik Medhold, og i en efterfølgende Notits meddeles det, at Fuskeren er idømt 4 Rigsdaler til »Mahlerlaugets fattige Bøsse«. Nogle faa Aar efter skærpedes Paabudet end yderligere ved en Højesteretsdom (24. Marts 1748), hvorved det paalagdes Murerne at »entholde sig fra Ornamenter og Architraver med Farve uden paa Husene at sætte«.

Disse Retstrætter med andre Fag og Af-læggelse af Prøver optager Laügenes Virksomhed saa fuldstændigt, at Referaterne ligner hinanden som to Draaber Vand, i alt Fald i det første halve Hundred Aar.

Der kommer ikke ret mange nye Navne til, men vi ser derimod de forskellige Familier skyde Skud paa Skud, Sønnerne, der udlæres i Fædrenes Værksteder og aflægger den behørig Prøve. Alene af Navnene og Dataerne kan vi af disse tørre Folianter, som nu indeluttrer Laugets ældste Historie, læse en ret livlig og interessant Fortælling.

Lad os følge Datidens Maler paa hans Livsvandring.

Meromtalte Zacharias Phillip Getreüer er den, der træder tydeligst frem af de gulnede Blade og de med mat Blæk skrevne Snirkler og Sving. Hans Fader, Oldermænden, har straks efter Konfirmationen ansat ham i sit Værksted, og her har han maattet slide i det som Lærling fire a seks Aar, thi som den Foregangsmand, den gamle Zachariassøn er, har han sikkert allerede længe været inde i alle kongelige Anordninger. Angaaende Drenge Antagelse hedder det saaledes i Skraaen:

»Naar nogen Dreng begifver sig til nogen Mester / Mahler-Konsten at Lære / da maa Mesteren hafve ham hos sig en Maaned paa for-

søg om hand er beqvem til Konsten at Lære oc ere di med hinanden tilfreds / da skal der skriftlig Contract imellem Mesteren og Drengens paarørende oprettis / oc i Oldemandens Bog / strax hand antagis / Indskrifvis / Nemlig for Dreng i Fire Aar / om hands Forældre eller Venner betaler for hands Klæder oc Læremen gifver hand ingen Penge / oc dog af Mesteren føddis oc underholdis / Da tjene sin Mester i Sex Aar«.

Læretiden var sikkert baade streng og grundig, men Prøven, de skulde bestaa for at slippe igennem som Svend og senere som Mester, var sandelig ogsaa med Klem og Fynd og Fordringer.

De Svende- og Mesterprøver, som nu opbevares, dels i Arkivet, dels i Laugets Lade, er af stor Værdi, ja, mange er kunstneriske Perler. Disse Tusch- og Kridt-Tegninger vidner bedst for det solide Fønd af Kundskaber og kunstnerisk Sans, Mestrene var i Stand til at bibringe sine Elever. Vi hører da heller ikke et eneste Ord om, at en Lærling ikke har bestaaet eller deslige. Med sikkert Øje og stor Menneskekundskab saa de straks, hvad den til deres Forsorg overgivne Lærling duede til, og om »hand er beqvem til Konsten at Lære«. —

»Naar oc Drengen hafver udtient / Da maa

hannem icke vegris at blifve Svend / om hand er døgtig / Mens dersom der om tvistes / Da hafve Oldermænden med fire af de ældste Mestere der paa at kiende / om hand til Svend bør antagis eller icke«.

LAUGETS LADE

Naar nu den unge Maler havde udlært og var »døgtig«, maatte han udføre og fremlægge sin Prøve, tre Tegninger med forskellige Emner, hos Oldermænden og »for aaben Lade«, som det hedder i Omtalen; de, som var i andre Byer, maatte rejse hertil. Det var i det hele taget et langt alvorligere Øjeblik, det at

blive Svend, end naar det samme arriverer et Nutidsmenneske. Det betød tillige, at nu laa Verden ham aaben, indbydende, lokkende, med alle sine lovpriste og fra Mesters Tegninger godt kendte Riger og Lande. Man maa erindre, at i hin Tid var der et stort Stykke af en Kunstner i hver Maler, og naar han efter 4 eller 6 Aars streng Lære, hvor han var taget under Behandling som en Saamark, der nu ventede paa Blomstringens rige Tid, blev sin egen Herre, blev frank og fri, vil man forstaa, at han hilste det Øjeblik med Jubel, da han blev erklæret »for ærlig Mahlersvend at være« og fik sit Lærebrev paategnet af Oldemand og Øvrighed.

Ved Aflæggelse af Svendeproe maatte han underskrive følgende Erklæring:

»Hermed lover jeg Undertegnede N. N. at opføre mig, som det anstaar en honet og ærbar Mahlersvend, i alting at holde mig de kongelige Laugs-Artikler og Forordninger efterrettelig, aldrig at befatte mig med noget Fuskteri eller noget til Laugets Fornærmelse, altid, naar Arbejde er at faa, at arbejde for en Laugsmester enten her eller andetsteds — dette lover jeg ved min frivillige Underskrift at holde.«

Denne Ordlyd har den endnu opbevarede Erklæring, som Zacharias Getreuer underskrev,

da han 1704 aflagde Prøve for det da endnu ikke lovformeligt stiftede Malerlaug. Man ser af hans Tegninger, at han ikke blot har haft et aabent Blik for Datidens Kunst, men ogsaa for Naturen. Hans Markblomster er udført med sjælden Finhed og Forstaaelse.

Den unge Svend har temmelig sikkert hurtigt snøret sin Randsel og begivet sig afsted mod Bjerglandene og til »la bella Italia«. Beriget med Viden og Indtryk vendte han saa tilbage og arbejdede et Aarstid som Mestersvend i København, hvorefter han atter viser sig i sin Fødeby og 1910 den 19. Februar aflægger Mesterprøve.

I Skraaen hedder det: »Naar nogen Mahler skal i Lauget antagis / da skal hand først i Oldermændens Huus gjøre sit Mester-Stykke som skal være en Geistlig eller Verdslig Historie / dernest it smuckt Landskab / hvilke skal af Magistraten oc de kyndigste Mestere paakiendes / om det saa forsvarligen er Ud-arbeydet / at hand kand dygtig erkiendis i Lauget at indtagis«.

Var Svenden saa heldig at slippe ind i Lauget, kunde han nedsætte sig som Mester. Malere fra Odense og Flensborg havde dog kun Tilladelse til at nedsætte sig i Provinserne og ikke i København; Københavnerne derimod kunde etablere sig hvorsomhelst. Provinsby-

haandværkeren havde til Gengæld den Begunstigelse, at i et Læbælte paa 2 Mil rundt maatte ingen Landsbyhaandværker nedsætte sig eller arbejde, med Undtagelse af en Smed og en Hjulmand.

Getreüer har faaet Foden under eget Bord og lever et smukt Samliv med sin Hustru, Anna Margrethe f. Wildwasser, med hvem han er bleven gift i København, og som allerede da har skænket ham en Søn, Christian Peter; denne blev senere Aarhundredets rigeste Malermester i København, blev Hofmaler og Forgylder og tjente i denne Stilling en uhyre Formue, hvoraf han ved Testamente af 1. Juli 1776 oprettede de Getreüerske Stiftelser med en Legatmasse paa 93,000 Rdlr.

Zacharias Getreüer var den første, som blev optaget i Odense Malerlaug efter dets Stiftelse, og i Løbet af Aarhundredet følger Optagelserne kun langsomt efter.

Der er ikke megen Forskel paa de Referater, som flyder fra de første Oldermænds Penne. De er skreven efter samme Recept og bekymrer sig ikke et Spor for de Rørelser, der her som alle andre Steder maa have optaget Sindene indenfor Lauget. N. Dahlin, som optoges 1755 efter at være udlært hos Oldermænd Wulff, er en Undtagelse. 1759 udnævner Magistraten ham til Oldermænd, da Wulff er

gaaet heden. Dahlin har sikkert været en højt-begavet Kunstner, og der er ligesom noget friskt, noget livfuldt over hans Skrivemaade. Malersvendene, som søger Optagelse, titulerer han bl. a. som »Monsieur«. Desværre har han ogsaa lidt af alle ægte Kunstneres Ligegladhed, og man ser af Laugsprotokollen, at snart en og snart en anden »rester« med forskellige Indbetalinger. Dahlin er Mærkepælen i Laugets Historie. Den nye Tid begyndte at skyde sine Forposter frem. Den anden Halvdel af det 18. Aarhundrede er i det hele taget en underlig forkvaklet Tid, en Nedgangsperiode med ringe Arbejde og slappet Interesse for Laugsordningernes Overholdelse. Mestrene har sjældent haft Raad til at holde Svende, men hutler sig igennem med Læredrenge. Lærekontrakter »I Dend Hellig Treefoldigheds Navn« findes der en Mængde af for dette Tidsrum.

Naar Krybben er tom, bides Hestene. Svendene, der efterhaanden er bleven mere og mere selvstændige, begynder nu at komme med Fordringer. Til at begynde med er det Uafhængighed og Frihed, de kæmper for, og da de gamle Laugsmestre sætter sig herimod, tager de sig selv forskellige Fridage. De »Blaa« kommer paa Mode, der gøres ofte Vrøvl over Kosten, og man vægrer sig ved at være hjemme i Seng paa Kommando. Svendene holder sig

heller ikke uafbrudt i én Plads og gifter sig ikke mere med Mesters Datter.

Skønt Strike er et saa moderne Ord, synes man ikke at have været helt ukendt med det i hine Tider, saaledes som C. Nyrop omtaler det i sin Afhandling »Fortids Arbejdsforhold«.

Der udkom ogsaa en Plakat, fra først af som et Reglement for Stenhugger-, Murer- og Snedkersvendene, men senere udvidet til at gælde for alle Fag, saalydende :

»De Svende, som under nogen Slags Pretext lader sig lyste, enten at rejse, for at ophidse deres Kammerater med sig at følge, eller at gøre et eller andet Oprør, og følgelig sig tilsammenrotter og holder sig tilbage, indtil de i en eller anden deres formentlige Pretention eller Besværing kunne blive føjede, fra at gøre noget Arbejde og hvad mere deslige indfaldende rebelliske Utilbøieligheder være kan; deslige Oprørere skal ikke alene med Fængsel, Rasphus eller Arbejde i Fæstningen, men endog, efter Omstændighedernes Beskaffenhed, og ligesom de befindes vidt at have drevet deres Ondskab og virkelig at have foraarsaget Skade og Ulempe, paa Livet straffes«.

Det var dog mere en Trusel, og der er sikkert kun i rene Undtagelsestilfælde gjort Brug deraf.

Ved kgl. Resolution blev det derimod be-

falet, at ledige Svende, af hvilke Lavet led stor »Afbæk«, fordi de sig »henligger paa egen Haand at fuske«, straks skulde til- og afmeldes hos Oldermændene samt meddele, hvor de tog »Logement«.

Da en Malersvend Wimming anser sig for forurettet af Malermester Fich, som har bortjaget ham, tilstiller denne Politiet en Forklaring, hvori Svenden afsløres som en uærbødig, doven Person, der hellere vil tigge end arbejde, og som »endog har paataget sig Arbejde, som var mig lovet hos Skomager Johan Martin uden for Vester Port«. Wimming blev da ogsaa sat fast og straffet for Løsgængeri.

At der ogsaa har været Tale om Lønsspørgsmaal, ses af Fred. V.s Forbedringsposter til Malerlavs-Artiklerne, hvori det hedder:

»Eftersom det ingensteds er i Brug, at Maler-Svenne arbejde i Dageviis, hvorved U-leyligheder indløber; Saa maa ingen Mester antage nogen Sven i Arbejde paa Dag-Løn, undtagen gifte Svenne og Militaire, men Accorden skal skee enten i Uge, Fierding-Aar eller i Halv-Aars Viis og udi Mesterens Kost og Kammer, men ey paa egen Haand nogen Sven under nogen Skytz, at arbejde, under Straf for Mester paa 2 Rdlr. og Svenne paa 6 Mark, og dog ey at maa blive hos saadan Mester, eftersom Underslæb derved kand indløbe.«

Det 18. Aarhundrede var ogsaa en Fattigdommens Tid for Odense By. Tvedragtens onde Aand havde fra Hoffet forplantet sig ud i Befolkningen, og alle hævdvundne Sæder traadtes under Fødder. Splidagtighed var raadende saavel i verdslige som gejstlige Samfund.

Der var ikke meget at bestille for Malerne, som for Haandværkerne i det hele taget; Bylivet ligesom stagnerede, og da endelig en ny Foretagsomhedens Aand i Stiftamtmand Buchvalds Tid gjorde sig gældende, var det under saa ændrede og moderne Former, at de gamle Laugsmedlemmer vanskeligt kunde følge TROP. Det Regimente, Byen kom under, førte det nye med sig. Odense genvandt omkring 1790 den Fordel at være det Sted, hvor Rige og Fornemme samlede sig. De Adelsfamilier, der allerede havde begyndt at søge den, blev stedse flere, saa at det fra 1789 hørte til det almindelige, at de Familier, som beboede Herresæderne paa Fyn og paa de dertil hørende Øer, tilbragte Vintersæsonen i Odense. Der udfoldede sig derved et rigt Billede af Pragt og Livsnydelse i Odense paa en Tid, da Tidsaanden i Hovedstaden og Forholdene ved Hoffet mindre indbød til at søge saadant i København. Alt, hvad der hørte til Livets Glans, forefandttes nu i Odense, saavel i det Ydre som i det Indre, og Fordringerne til Haandvær-

kerne maatte derved ret naturligt undergaa store Forandringer, til Malerne ikke mindst. Renaissancens mange Farver var vegne for den italienske Stils, for Barokkens og Rococoens hvide Lak og Forgyldning og den udstrakte Brug af Efterligning af Marmor. I det hele taget aabnedes en Mængde nye Felter, og man vil forstaa, at det nu ikke mere kunde være tilstrækkeligt at male »en Geistlig eller Verdslig Historie« og »it smuckt Landskab« som Mesterstykke. Allerede 1770 blev Reglerne for Mesterstykkets Aflæggelse forandret for København, hvor det gav Anledning til en lang og bitter Strid. Det samme gentog sig her, men først nogle Aartier senere.

Den nye Skole, som beherskede Tiden, »Menneskerettighederne«, saa ikke velvilligt til Laugene og ansaa forøget Konkurrence for at være den bedste Methode til Haandværkets Ophjælp. I Tilslutning til Reskriptet af 10. April 1761, hvori det hedder: »Udi en vel indrettet Stat bør det ikke lettelig formenes Nogen at ernære sig paa hvad lovlig Maade han bedst véd og kan«, rykkede der en Hærskare af Faget uvedkommende Personer, Krøblinge, Vanføre, Soldater osv. frem for at blive delagtige i den nye Tids Goder.

1795 tilskriver det kongelige Cancellie Stiftamtmand Buchwald at »paalægge Øvrig-

heden nøje at vaage over, at der ikke af Laugene lægges Hindringer i Vejen for Landsoldater at fortjene deres Brød ved at arbejde som Svende i hvad ærligt og lovligt Haandværk, de har lært«.

Under disse Auspicier gik man ind i det nye Aarhundrede, og man vil forstaa den Halstarrighed og tilsyneladende Smaalighed, hvormed Laugsmestrene værgede sig imod de forskellige Angreb, der rettedes mod deres gammeldags Love og Anordninger.

Hvor de kunde faa en Lejlighed til at vise Regeringen deres Misfornøjelse, benyttede de den. I flere Erklæringer angaaende Fri-mester-Ansøgninger skrives om det utilladelige i at begunstige disse Personers Smøreri.

En Billedskærer andrager om at maatte broncere sit Arbejde selv, da han sidder i meget trykkende Kaar, men Malerlauget svarer, at saadan Tilladelse ikke kan tilraades, da sligt Arbejde absolut maa være Malerne forbeholdt, og disse »er forøvrigt lige saa fattige«.

Man faar af de mange interessante Rets-sager fra det 19. Aarhundredes Begyndelse et tydeligt Billede af, hvor kompliceret Fagenes Arbejde er bleven, og hvor vanskeligt det er at sætte Grænseskel mellem de forskellige.

1819 taber Malerlauget en Sag, der var anlagt mod Snedkerlauget, »formenende, at

disse gjorde dem Indgreb i deres Næringsvej ved at mahle baade med Lim- og Oliefarver og fernitzere de af dem forfærdigede Ligkister og Meubler«. — Det kongelige Cancellie bestemte, at »kun saadant Arbejde, som ved Penselen allene fuldbringes, kan at tilkomme Malerprofessionen«. Malerlauget lader imidlertid Sagen gaa til Retten, hvor der saa væves frem og tilbage. Snedkerne taler endog i et Indlæg om at faa Malernes Oldermænd dømt for fornærmelig Skrivemaade. Malerne har derefter erindret om, at Indklagede (Snedkerlauget) selv den 2. April s. A. har erklæret, at det ikke ansaa sig berettiget til at »fernitzere«, og »at dette Arbejde, om det foretoges af nogen Snedkermester, ikke fik Medhold af Lauget«. — Der toges desværre ikke mindste Hensyn til alle disse ihærdige Forestillinger, og Dommen giver ikke Malernes Klage Medhold. —

Mere for at dække over Nederlaget eller maaske af Skamfølelse ved saaledes at blive ringeagtet, tilføjer Oldermænd i sin Omtale: »Det blev betydet Snedkerne at afholde sig fra at mahle, fernitzere eller beitze de Sager, som ikke af egen Hand hidrørte«.

Selvfølgelig søgte Malerne at faa Revanche, og denne tilbød sig selv, da Oldermænd Fich, Maler Jakobsen og to Politibetjente antraf

»Snedker Johan Rymkier at mahle hos Brændevinsbrænder Hans Madsen ved Møllebroe«. — Manden undskyldte sig med, at han var fattig, og det bekræftedes, da Øvrigheden skulde pante ham for Bøden, 4 Rigsdaler. Saa maatte Stakkelen til Trods for sine 72 Aar vandre i Fængsel og sidde Bøden af.

Ogsaa Glarmestrene er Malerne paa Kant med. Der foreligger nemlig en Regning fra en Skriver, som har opsat »en vidtløftig Erklæring paa en Skrivelse fra Magistraten angaaende Malernes formentlige Ret til Kitning af Vinduer lige med Glarmestre«.

De forskellige Cancellie-Skrivelser har alle et haanligt Præg, og man kan paa Sproget mærke, hvor Uvejret trækker sammen over Laugene.

Mesterstykket var nu som altid blandt de rettroende Laugsmestre den Standard, hvorom man samlede sig. Det blev de gamle Formers sidste Skanse.

1802 forkastedes første Gang et Mesterstykke, hvilket var noget ganske nyt, og i Laugsbogen ofres derfor ogsaa adskillige Sider paa den Sag. Svenden, som var saa uheldig, var en tilrejsende Svensker, Bertel Hørllin fra Landskrona, og Skuemestrene fandt saa store Mangler ved Malerierne, at de ikke kunde forsvare at antage dem. Hørllin var imidler-

tid ikke tabt bag af en Vogn, og vilde de ikke tage ham med det gode, skulde de — havde vi nær sagt — komme til det med det onde. Han gik til Regeringen med sine to Malerier, og et Par Maaneder efter meldte Hørlin sig atter i Lauget, denne Gang forsynet med kongelig Bevilling til at maatte indtræde i Lauget uden at aflægge Mesterprøve.

1806 vægrede Lauget sig dog atter ved at antage en Svenskers Mesterstykke, fordi det ikke opfyldte Fordringerne i Forordningen af 1684! — 12 Aar senere kommer han, Lars Hjelmberg hed han, igen og blev saa optaget efter at have udført »Irris i Badet« tilfredsstillende.

1812 bestemmer Cancelliet, at der skal aflægges Prøver i Tegning efter »Kobberstykker«, og endelig reformeres Mesterprøven fuldstændigt i 1823, hvorefter der som saadan skal tegnes en Dekorationsprøve og males Prøver af Marmor, Jaspis, Granit, Lapislazuli osv. Nu var det ude med den gamle, stolte Fæstning, Laugsskraaen var ringeagtet, forhaanet og ophævet.

Man forstaar, at den Sorg var ægte og dyb, som kom til Orde i en Erklæring fra Odense Malerlaug som Svar paa denne Forordning. Bl. a. skriver man: »Ligesom det ej heller kan andet end bedrøve os, at Malerne

imod Guldsmede og Snedkere og flere, der alle have faaet deres Mesterstykker skærpede, skulle saa pludseligen nedstige til et Trin paa hvilket en almindelig god Svend staar«.

Som sagt, det var Laugenes sidste Skanse, der var erobret.

I Trediverne sporer man mere og mere den nye Slægt, som var vokset op med et mere liberalt Syn og Saas for Frihed og Fremskridt paa alle Omraader. Desværre havde den gamle Slægt ikke Øje for de unges berettede Krav, og man kan derfor ikke undgaa at lægge Mærke til, hvorledes ogsaa Malerfagets Udøvere deler sig i to Lejre.

I København gik Stridens Bølger højt, og oftest paa en irriterende hadsk Maade fra begge Sider. Her i Odense synes man at være gledet mere roligt ind under de nye Ideer.

Imidlertid blev Kampen mod Laugene optagen ude fra. Man begyndte jo mere og mere at beskæftige sig med Næstens Vé og Vel, og Spørgsmaalet om, hvorledes man yderligere skulde komme de gamle Foreninger til Livs, affødte en livlig Debat i Stænderforsamlingen og i Pressen. Angrebene blev dog Gang paa Gang afslaaet under Henvisning til de gode Sider, Laugene ubestrideligt havde.

Man var heller ikke uvillige til Fremskridt. Svende- og Mesterprøver undergik her i Odense

flere frivillige Forandringer, og i 1845 oprettedes »Den tekniske Skole«.

Det hjalp altsammen intet. Spørgsmaalet om Næringsfriheden kom atter frem i 1855, hvor Dyrtiden brugtes som Vaaben mod Laugene. »De spærrede Adgangen for en Mængde Mennesker til at erhverve deres Underhold og hindrede Fremvæksten af et virksomt industrielt Liv«, paastod Modstanderne.

Da Folkethingsmand Rimestad havde rettet sin Forespørgsel til Indenrigsministeren, om man kunde vente forelagt Udkast til en Næringslov, og dette var besvaret bekræftende, tog Angrebene til i Styrke, og Resultatet af disse Brydninger mellem det Bestaaende og de nye Fordringer blev Næringsloven af 1857.

Den ramte de gamle prøvede Institutioner som et knusende Slag. Man kunde ikke rigtig sunde sig efter det, og betegnende er det, at der i Laugsprotokollen kun findes en Række hvide Blade og først derefter meddeles det paa en Side :

»Ifølge Lov af 1862 ophævedes det dengang i Odense bestaaende Malerlaug, og efter den d. 15. April 1862 af samtlige derværende Mestre tagen Bestemmelse blev den daværende Bøssebeholdning, Summa 139 Rdl., fordelt imellem samtlige Mestre efter Aldersgrænsen. En Restbeholdning, Summa 15-5-15, som hen-

stod i Fyens Stifts Sparekasse, blev senere af samtlige Mestere skænket til Forgylder Wilms, som sad i smaa Omstændigheder og særlig paa Grund af sin Kones Dødsfald var kommen i Betryk. Laugets Archiver forbliver hos Oldermænd Leisner«.

Det er det sidste, som er skrevet i den gamle Bog med det svære Læderbind og de tykke, solide Blade, solide som selve de Mennesker, hvis Navne er optegnet deri. Med et Suk lukker vi den gamle Foliant, og begiver os ud til Nutidens Madstrøb og Kampe. Men faar de gamle Archiver ogsaa Lov at smuldre bort og blegner de af skiftende Slægter gjorte Optegnelser — Mindet om deres Handlinger bør dog bevares i trofast Erindring,

Naar det i forannævnte Notits hedder »Ifølge Lov af 1862«, er dermed at forstaa, at Næringsloven først da traadte i Kraft. Man synes fuldstændigt at have tabt Mund og Mæle ligesom saa mange andre Steder, og d. 24. Januar modtager Oldermænd en Skrivelse fra Indenrigsministeren, Orla Lehmann, hvori det bl. a. hedder:

»Da Ministeriet har haft Lejlighed til at erfare, at der i flere Henseender hersker Usikkerhed angaaende den Stilling, Haand-

værkslaugene indtage, efter at Næringsloven af 29. December 1857 med Begyndelsen af indeværende Aar fuldstændigen er traadt i Kraft, gøres De opmærksom paa, at i Følge Lovens § 25 de nuværende Laugs fortsatte Bestaaen er betinget af, at de af Indenrigsministeriet anerkendes som saadanne. Forsaavidt man altsaa maatte ønske at opretholde dem, vil det være nødvendigt, at Begæring om deres Anerkendelse eller om Stadfæstelse paa de Fordringer i samme, som maatte attraaes, indsendes til Ministeriet«.

Ministeriet ser dog skeptisk paa en saadan fortsat Virksomhed, idet det skriver: »Efterat Udøvelsen af Haandværksdrift er gjort uafhængig af de gamle Laugforbindelser og de ved samme anordnede Prøver, anseer Ministeriet det for afgjort, at de have tabt deres Betydning, og at det er ved andre Midler, Haandværksstanden maa søge at bevare det Sammenhold, som er saa vigtigt for dens Anseelse og for dens Medlemmers Vel. Efter vore Købstæders Vilkaar turde det bedste Middel hertil være Dannelsen af frie, alle Byens Haandværkere omfattende Foreninger, som staar aabne for enhver, som har erhvervet Borgerskab paa Haandværk, og have til Formaal med forenede Kræfter at virke for Deltagernes Dygtighed og Velstand (saasom ved

Industriskoler, Udstillinger, Rejseunderstøttelser, Creditanstalter o. desl.) eller at afhjælpe deres Trang (saasom ved Understøttelser i Sygdom eller Alderdom, navnlig gennem særegne Stiftelser, Begravelseshjælp osv.) Ligesom det er at haabe, at Medlemmerne af de nuværende Laug ikke ville holde sig tilbage fra at indtræde i saadanne frie Foreninger med deres øvrige Standsfæller, saaledes vilde det være ønskeligt, at den Formue, enkelte Laug besidde, ved disses frivillige Ophævelse maatte gaa over til at danne Grundfonden for de nye Foreninger.«

Det var at sætte Laugets Ære og Værdighed Kniven paa Halsen! Alle de nye Fordringer og flere til skulde være Midlet til at hjælpe Haandværkerstanden til Dygtighed og Velstand! De nye Fordringer, som Laugene havde forsvaret sig imod med Næb og Klør! Kunde man tænke sig en mere onskabsfuld Maade at dømme nogen paa?

»Det anses for afgjort, at de gamle Laugforbindelser og Prøver have tabt deres Betydning« — — og saa mener Orla Lehmann at kunne omvende Folk efter at have ladet en saadan Bombe springe, efter saa fuldstændig at have degraderet Mestrene og frataget dem deres Myndighed!

De skulde ikke en Gang kunne befale

over deres Folk, hverken i Forholdet paa Værkstedet eller i deres moralske Vandel, nej, det hed oven i Købet:

»Hvad Svendene angaar, maa Ministeriet ansee det som en Følge af den i hele Laugsvæsenet indtraadte Forandring, at deres hidtilværende Forpligtelse til at erlægge de saakaldte Syge-, Fattig- og Tidepenge, nu er bortfalden, og dermed de tvungne, med Lauget forbundne Svendelader ophørte. Det maa derfor ansees for ønskeligt, at de erstattes ved nye frivillige Foreninger mellem Haandværksvendene Saadanne Arbejderforeningers Oprettelse ogsaa i Købstæderne fortjener den største Opmærksomhed af alle, hvem Arbejdets Værdighed og Arbejdernes Vel ligger paa Hjertet.«

De gamle Mestre var fremsynte og saa, hvad der her lagdes Grunden til, og hellere end at gaa paa Aftægt hos deres Dødsfjender vilde de sejle deres egen Sø.

1862 ophævedes derfor, som vi har set, Malerlauget, der i sine seneste Aar havde set saa berømte Mænd som Professor C. F. Aagaard, Julius Poulsen, Carl Lund og Cilius Andersen udgaa af sin Midte.

Af Oldermænd havde følgende fungeret: Zachariassøn 1704—1731, afløstes da af Carl Milan, denne 1733 af Nic. Remin, 1739 V.

SVENDEPRØVE, UDFØRT AF AFDØDE PROF. AAGAARD

Wulff, 1741 Chr. Hvid, 1759 Dahlin, 1772 C. F. Wegener, 1798 Andreas Fich, 1802 N. Aarestrup, 1806 N. Jacobsen, 1812 Fich, 1842 D. H. Krüger, 1846 Claudi og 1855—62 F. Leisner.

— — — —

Den største Del af en Menneskealder gik, inden Odense Malere atter lod høre fra sig! Saa omtrent 20 Aar skulde der svinde, før Mestrene overvandt deres Antipathi og begyndte at lytte til Tidens Røster!

Man havde maaske nok i Ny og Næ talt om det ønskelige i en Forening, men man savnede dog Initiativet. Man saa vel, at Svendene organiserede sig, men man saa endnu ikke Rækkevidden heraf, og de yngre Mestre, som var vokset op uden Forbindelse med det gamle Laugsvæsen, stolede paa sin egen Magt, den, som havde hjulpet dem op, som oftest fra bar Bund.

Saa voksede Fagforeningerne sig stærkere og stærkere, og da der ikke gjordes noget Forsøg paa atter at knytte de saa brat søndrede Baand mellem Mestre og Svende, havde 70'ernes socialdemokratiske Røre let ved at faa Tag i disse sidste. Dette har tilstrækkeligt hævnnet sig paa den nyere Tids Misère i Form af Striker og organiserede Kampe.

Endelig begyndte Mestrene at se nøgternt

paa Forholdene. Det første, der maatte gøres, var at tilegne sig de samme Vaaben, som Arbejderne med saa stor Dygtighed havde erhvervet sig i de forløbne Aar; man maatte med Erkendelse af det gamle Ord: »Som Enkelt er man Intet, som Led af et Hele er man en Magt« søge at danne en virksom Organisation.

I Marts 1880 stiftedes saa »Odense Malerforening« »med det Formaal at arbejde hen til en god Forstaaelse mellem samtlige Malermestre og ved Sammenkomster mellem disse at drøfte forskellige Emner Faget vedrørende« (Forhandlingsprotokollen).

Det var nærmest Medlemmer af det gamle Laug, som i et Antal af 23 havde dannet den ny Forening, og den gamle Lade, Fane og Archiver overgaves derfor til den. Til Bestyrelsen valgtes N. M. Aagaard, Formand, Chr. Gierahn, Sekretær, og H. J. Sørensen, Kasserer.

Nu havde man en Forening, men nu laa der ingen særlige Spørgsmaal for, og den førte derfor en i alt Fald udadtil fuldstændig ubemærket Tilværelse indtil Generalforsamlingen 1885, hvor en ny Bestyrelse, bestaaende af C. Claudi, Formand, Hauptmann, Sekretær, og Riis, Kasserer, valgtes. Nyt Blod giver ny Foretagsomhed, og de Mænd, som nu stod i Spidsen for Foreningen viste gentagne Gange,

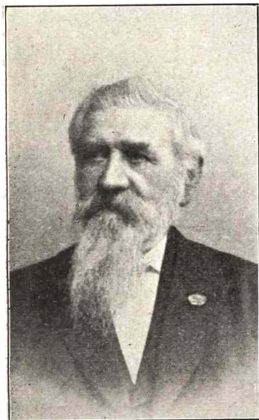
at de var besjælet af Iver for Fremskridt. Medlemmernes Interesse fulgte desværre ikke Skridt hermed. Saaledes maatte Hauptmanns Forslag om Alderdomsforsørgelseshjælp for Medlemmer vandre gennem flere Generalforsamlinger i 85—86 og tilsidst stilles i Bero paa Grund af »mangelfuld Tilslutning«. — Samme Skæbne havde i 87 Hauptmanns Forslag om at henvende sig til Byraadet for at opnaa en heldigere Fordeling af Kommunens Arbejde, og i 88 et Forslag om Lærlinge-Ulykkesforsikring.

I 1887 indvalgte H. J. Christiansen i Bestyrelsen i Stedet for Riis, og i 1888 N. M. Aagaard til Formand i Stedet for Claudi, som var afgaaet ved Døden. Samtidig valgte Foreningen Aagaard til Medlem af Bestyrelsen for »Centralforeningen al Malermestre i Østifterne«.

Denne Forening var Frugten af den udmærkede Stemning, som herskede paa Fagmødet, der afholdtes under den store nordiske Udstilling i København 1888, og hvori Bestyrelsen for Odense Malerforening deltog.

Mødet, der fandt Sted d. 27. Juni, havde nedsat et Udvalg paa 7 Malermestre fra de forskellige Øer, og dette samledes i Odense d. 19. August. Forinden havde Bestyrelsen for Malerforeningen sammenkaldt Medlem-

N. M. AAGAARD
Oldermand

merne for at faa en bestemt Tilkendegivelse af, hvormange af dem, som agtede fremtidig at blive staaende som Medlemmer; dette var foranlediget ved den liden Interesse og mangelfulde Delta-gelse, der i Almindelighed blev Møderne til Del. Den Liste, der derved fremkom,

var meget betegnende for Medlemmernes lunkne Interesse, men da dette ikke er nogen Scrap-Bog, skal vi kun anføre, at Bestyrelsesmedlemmerne var de eneste, som klart og uforbeholdent sluttede sig til Foreningen.

Der var derfor ikke andet at gøre end at opløse denne, og d. 21. Marts 1889 foretoges Eksekutionen. Der var imidlertid her mødt en Del Medlemmer, og da der viste sig Stemning for at fortsætte, vedtog man at begynde forfra: d. v. s., den gamle Forening ekspederedes ud af Verden, og en ny stiftedes under samme Navn. Der nedsattes tillige et Udvalg til Udarbejdelse af Love, og paa en Generalforsamling den 28. Marts samme Aar fore-

lagdes disse. Af Paragraferne kan anføres: »Foreningens Formaal er at varetage fælles Interesser; dette søges opnaaet ved 1) paa Diskussionsmøder at fremkalde nærmere Sammenslutning og Enighed blandt Foreningens Medlemmer, 2) at bidrage til bedre ordnede Forhold mellem Mestre, Svende og Lærlinge, 3) at foranledige Aflæggelse af Svendeprøver efter udstaaet Læretid; disse Svendeprøver bedømmes af Foreningen, som udfærdiger vedkommende Attest, samt forpligter sig til for godt udført Svendeprøve, dersom vedkommende vil søge Rejseunderstøttelse, at give ham Foreningens Anbefaling«.

Man vil her, naar man har Laugenes Historie i frisk Erindring, særlig lægge Mærke til, at et af Punkterne paa Programmet er »bedre ordnede Forhold mellem Mestre, Svende og Lærlinge«. Forstaaelsen af, at dette Spørgsmaals Ordning var af stor Betydning, var endelig trængt frem i første Række, og mere end én har sukket: Om vi havde lyttet til Orla Lehmanns gode Raad! Han var mere fremsynet end os! Odense Malermestre kom flere Gange til at sande det.

En anden Paragraf har, sammenholdt med Laugshistorien, en vis Interesse, nemlig: »Som Medlem af Foreningen kan optages enhver med Borgerskab eller Næringsbevis.

J. HAUPTMANN
Sekretær

forsynet Maler, samt Tapet-og Farvehandler o. lign. med Faget beslægtede Næringsdrivende«.

For at modarbejde usolide Arbejdsforhold forpligtigede Medlemmerne sig til at meddele sin Svend eller Medhjælper et Afgangsbevis, naar en saadan forlod sin Plads, samt ikke at

at antage nogen, der ikke var forsynet med omtalte Bevis, ligesom der fastsattes en Bøde paa 100 Kr. for Antagelse af en Lærling, som var løbet af Plads.

Tillige vedtoges det ved at afgive 2 pCt. af Brutto-Indtægten af alt Licitationsarbejde at søge dannet et Hjælpefond for gamle trængende Malere.

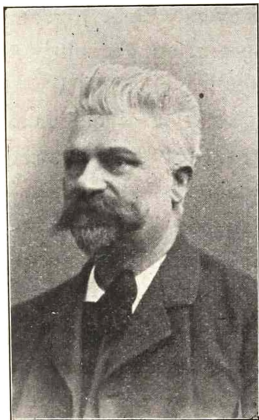
Foreningen, som overtog Malerlaugets Archiver, konstituerede sig med 16 Medlemmer og N. M. Aagaard, H. J. Christiansen og J. Hauptmann som Bestyrelse.

Foreningen fik Stof nok for sine Diskussionsmøder, som f. Eks. den nye Lærlingelov, der af »samtlige Tilstedeværende erklæredes

for at være i høj Grad uheldig«, og (ifølge Opfordring af Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk) Toldlovsforslaget af 1889, forsaavidt dette angik Faget.

Man aabnede ogsaa Ilden mod »Fuskere«, i dette Tilfælde selve Kommunen, som havde ladet Raadhusets Fyrbøder male Byens Lygtepæle (i 1887 paa Foranledning af Stadsingeniøren) og Porte og Døre i Raadhuset (i 1889); endvidere sendte Foreningen Forespørgsel til Politimesteren, om Fattiginspektøren havde Ret til at lade Gaardens Lemmer udføre Malerarbejder ved Arbejderboligerne, samt om, at Regnelærer Hansen havde paataget sig Malerarbejdet ved Lahns Stiftelse og dertil engageret en Svend. Som Svar paa disse Henvendelser modtog Foreningen en Skrivelse fra Byfogedkontoret, hvori Kommunen forsvarer sig mod den Misforstaaelse, at der her var begaaet en Overtrædelse af Næringsloven. Dermed maatte man slaa sig til Taals.

Da i 1892 et større Malerarbejde, nemlig Oliering af ca. 8000 □-Alen Gulve i Fodfolkskasernen, blev udført af Militæret, tog man Sagen op i Forbindelse med de foranførte og anmodede Haandværker- og Industriforeningen af 1889 om at bringe dem videre. Efter at dette Skridt var foretaget, og Byraadet havde svaret afvisende, indsendtes Besværingen til

H. J. CHRISTIANSEN
Kasserer

Fællesrepræsentationen med Anmodning om at indanke dem for Ministeriet.

Knap saa let slap Foreningen over den truende Strid med Fagforeningen, som ønskede at »fritage den nugældende Prislister for de 10 pCt.», samt at »alt Arbejde, som det er muligt, skal udføres paa Ak-

kord«. Mestrene blev noget stødt af den udfordrende Tone, hvori Skrivelsen var holdt, og navnlig Slutningsrepliken (»Da det er Hensigten, at ovennævnte skal gennemføres«) bevirkede, at Svaret blev temmelig skarpt og ironisk: »at man fuldtud samstemmer med Dem i, at den nuværende Priskurant er uheldig affattet, og at man altsaa betragter den som annulleret for Fremtiden«. De derefter førte Forhandlinger gav intet Resultat, og Situationen tilspidsedes saaledes, at Fagforeningen bebudede Strejke. Striden blev dog bilagt, og paa et Møde den 29. April 1890 underskrev Mestrene Svendenes Fordringer.

Den 9. December 1891 paabegyndtes en

Malerskole i Thinghusets øverste Etage, hvilken Byraadet velvilligt havde overladt Foreningen. Undervisningen paabegyndtes med 6 Elever.

Trods det, at der saaledes tilsyneladende var Opgaver nok at tage fat paa og Opgaver, hvis Gennemførelse krævede en fast Organisations stærke Enighed, sløjede Medlemmerne atter af, og Spørgsmaalet om en Ophævelse af Foreningen paatrængte sig igen. Der ned-sattes imidlertid et Udvalg, som skulde søge at skaffe Foreningen større Tilgang, men en Del af Byens unge Malermestre havde da allerede foretrukket at gaa sine egne Veje, og den 25. Januar 1893 modtog Malerforeningen en Skrivelse, hvori meddeltes, at der var stiftet en »Odense Malermesterforening«, samt fore-spurgtes om, hvorvidt Malerforeningen vilde opløse sig af Hensyn til denne nye Forening (Skal vi kalde den Konkurrent?). Paa et Møde den 4de Februar nægtedes dette, og yderligere forkastedes det paa Generalforsamlingen den 18de Februar at søge en Sammenslutning, da man fandt, at Stifterne af den nye Forening ikke havde vist den gamle det fornødne Hensyn og bl. a. ikke saa meget som indbudt den til det indledende Møde. Man indsaa nu, at Malerforeningen i Fremtiden vilde komme til at staa isoleret, og da dens Opgave saaledes nærmest vilde blive at fortsætte de gamle Tra-

ditioner og værne de Minder, man opbevarede fra Laugets gyldne Tid, vedtoges det at forandre Foreningens Navn til det gode gamle »Odense Malerlaug«.

Det absurde i, at der indenfor et enkelt Fag skulde bestaa to Foreninger med ens Maal, lod imidlertid ikke disse i Ro, og paa et Laugs-møde d. 6. Marts 1894 nedsattes et Udvalg, som sammen med et lignende Udvalg fra den nye Forening skulde udarbejde Regler og Vedtægter for en Sammenslutning.

Aaret gik dog til Ende, uden at man kom videre end til det gode Forsæt, og imidlertid fangedes Interessen af et andet og vigtigere Spørgsmaal.

I Januar 1895 fremsattes fra Fagforeningens Side forskellige vidtrækkende Fordringer angaaende Lønforhøjelse, Lønnens Udbetaling o. m., og efter en Række — paa Initiativ af Malerlavet foranstaltede — Møder vedtoges d. 27. Marts det ny Regulativ, som ikke kan kaldes en Sejr for nogen af Parterne, men som dog strakte sig meget vidt.

Denne Konflikt havde imidlertid en stor Betydning: den loddede Forholdet mellem Mestre og Svende til Bunden, og ydede et vægtigt Bidrag til det uomtvistelige i, at »Enighed gør stærk«.

Aldrig tidligere havde Mestrene staaet saa

solidarisk sammensluttede som denne Gang, og Medlemmer af begge Foreninger mødtes her i den bedste Forstaaelse. Da Forslaget om at slutte sig sammen i én Forening atter bragtes paa Bane, vedtog Odense Malerlaug at gaa ind paa dette og opstillede som eneste Betingelse, at Sammenslutningsforeningen fik Navnet »Odense Malerlaug«.

Samme Aften dette vedtoges (24. Oktober 1895) holdtes et Fællesmøde med Malermesterforeningen, og her besluttedes det at sammensmelte Foreningerne paa ovennævnte Fordring. »Odense Malerlaug« havde atter samlet alle Odense Malermestre under sine Vinger! —

Ak! Det var kun for en Stund.

Allerede den 8. Januar 1896 var Enigheden brudt. Foranlediget af, at Bestyrelsen for Malermesterforeningen havde indvarslet til Generalforsamling uden Samraad med Laugets Bestyrelse, ja, fuldstændigt havde desavoueret dette paa Trods af den paa Mødet den 24. Oktbr. 1895 tagne Beslutning, afholdt Laug et Møde, hvor følgende Resolution vedtoges: »Saafremt Malermesterforeningen ved Generalforsamlingen den 9. ds. annullerer den paa Mødet den 24. Oktober 1895 vedtagne Sammenslutning, vedbliver Malerlauget at bestaa uafhængigt af Mesterforeningen; skulde derimod Sammenslutningen blive akcepteret, da

tilpligtes den nye Bestyrelse til at træffe saadanne Foranstaltninger, at Laugets Arkiv aldrig mere kan afhændes, hverken til Musæet, eller paa anden Maade komme ud af Malermestrenes Værge og Besiddelse«.

Malermesterforeningen greb ikke den tilbudte Haand, og al Forhandling om Sammenlutning udgik saaledes af Dagsordenen. Da saa nævnte Forening vedtog at indtræde i Centralforeningen, ophørte Lauget at være dennes Afdeling for Odense, ligesom de fleste af dets Medlemmer traadte over i den nye Afdeling.

Som Stillingen er nu, forholder Lauget sig derfor fuldstændig passivt, og naar vi den 6te Februar fejrer dets 200aarige Bestaaen, har vi med nærværende dobbelt Grund til at bevare dets Historie fra Glemsel.

Det, som nu er »Odense Malerlaug«s eneste Maal!

NJÆRVÆRENDE FESTSKRIFT
udgives paa Foranstaltning af Odense Malerlaugs Bestyrelse. Til Udarbejdelsen, hvortil desværre kun har været levnet mig en halv Snes Dage, er følgende Kilder benyttet: Laugets Archiver, Malerforeningens Forhandlingsprotokol, Dansk Malertidende, R. Berg: Malerlauget 1622 og Engelstoft: Odense Bys Historie. ooooo

==== JUL. FR. PORST. ====

